

Варта больш актыўна ўкараняць інавацыйныя падыходы да адраджэння забруджаных тэрыторый.

Вось ужо 23 гады мы жывём "пасля чарнобыля". Як заўважаюць спецыялісты, аварыя на ЧАЭС — самая буйная тэхнагенная катастрофа ў гісторыі чалавецтва. Яна мела глабальны характар, бо закранула многія дзяржавы, але найбольш пацярпелі Расія, Украіна і Беларусь. Пры гэтым асаблівую цяжкасць наступствы выбуху на чацвёртым блоку Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі мелі для нашай краіны. Нездарма ж пераадоленне вынікаў чарнобыльскай аварыі стала адным з найважнейшых дзяржаўных прыярытэтаў. На працягу 23 гадоў удалося вырашыць шэраг найважнейшых задач, аднак асобныя праблемы маюць доўгачасовы характар. Якія галоўныя прыярытэты рэабілітацыі забруджаных тэрыторый, што яна прынясе тутэйшым жыхарам? На пытанні карэспандэнта "Звязды" адказвае начальнік Дэпартаменту па ліквідацыі наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Уладзімір Чэрнікаў.

"Маштабы аказаліся вельмі вялікія"

— Ад шэрагу экспертаў нярэдка прыходзіцца чуць, што наступствы аварыі на Чарнобыльскай АЭС найбольш адэкватна характарызуюцца тэрмінамі "катастрофа" альбо "нацыянальнае экалагічнае бедства", — заўважае Уладзімір Аляксандравіч. — Адкуль такія ацэнкі? У выніку аварыі на ЧАЭС вялікая частка тэрыторыі нашай дзяржавы пераўтварылася ў зону экалагічнага бедства, у значнай ступені пацярпела пятая частка насельніцтва. З такім комплексам праблем, звязаных з наступствамі катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, ніхто яшчэ не сутыкаўся.

Яе маштабы для Беларусі сапраўды вельмі вялікія. Забруджанай аказалася

амаль чвэрць тэрыторыі нашай дзяржавы. Значна пацярпеў аграпрамысловы комплекс — з абароту было выведзена 2,6 тысячы квадратных кіламетраў сельскагаспадарчых палеткаў. Ліквідаваны 54 калгасы і саўгасы, 9 прадпрыемстваў, якія займаліся перапрацоўкай. Рэзка скараціліся пасяўныя плошчы, значна зменшылася пагалоўе жывёлы. Пасля аварыі цэзіем-137 аказалася забруджанай пятая частка сельскагаспадарчых палеткаў (18 тысяч кв. кіламетраў). Як правіла, гэтыя былі вельмі ўрадлівыя глебы.

У забруджанай зоне знаходзяцца каля 340 прамысловых прадпрыемстваў, зразумела, што ўмовы іх гаспадарання па аб'ектывных прычынах пагоршыліся. У сувязі з адсяленнем жыхароў з найбольш пацярпелых тэрыторый дзейнасць шэрагу з іх (а таксама многіх аб'ектаў сацыяльнай сферы) была спынена. Тыя, што засталіся, нясуць значныя страты ў выніку змяншэння аб'ёмаў вытворчасці, няпоўнай акупляльнасці ўкладзеных сродкаў.

Адзначаюцца вялікія затраты паліўных, матэрыяльных рэсурсаў. Увогуле, значна скарацілася сыравінная база. У найбольш забруджаных зонах апынуліся 57 радовішчаў мінеральных рэсурсаў. Абмежаваны пошукава-разведвальныя работы ў паўднёвай частцы Прыпяцкай нафтагазаноснай вобласці (дарэчы, адной з найбольш перспектывных — ацэненыя рэсурсы складаюць 25,3 мільёна тон нафты). Вялікі ўрон нанесены лясной гаспадарцы. Каля чвэрці "зялёнага" фонду (больш чым 20 тысяч квадратных кіламетраў) былі забруджаны. Адпаведна, штогадовыя страты драўніны па розных ацэнках складаюць 2 мільёны кубаметраў, а да наступнага года гэтая лічба дасягне 3 млн куб. м. Найбольш вострая сітуацыя — у Гомельскай і Магілёўскай абласцях, дзе забруджана 51,6 і 34,6 працэнта ўсёй плошчы лясоў.

"Дзяржаўныя выдаткі — амаль 18 млрд долараў"

— Наступствы аварыі мелі і значны сацыяльны ўрон?

— Зразумела, вялікія не толькі эканамічныя, але і сацыяльныя страты. Для пацярпелых рэгіёнаў увогуле характэрная скажоная дэмаграфічная структура. Гэта і не дзіўна, бо амаль 138 тысяч чалавек адсюль было пераселена, не менш чым 200 тыс. сталі вымушанымі бежанцамі. Найбольш актыўна з забруджаных тэрыторый з'язджалі кваліфікаваныя спецыялісты, моладзь, інтэлігенцыя. У выніку чаго і цяпер у асобных раёнах доля пенсіянераў складае каля 70 працэнтаў. Гэты паказчык тут намога вышэйшы, чым у сярэднім па Беларусі. Медыцынскія наступствы не абмяжоўваюцца чыста радыялагічнымі (якія, дарэчы, па сваіх маштабах таксама аказаліся беспрэцэдэнтнымі), адзначаюцца і сацыяльна-псіхалагічныя з'явы, якія выклікаюць сур'ёзную заклапочанасць. Відавочна, што аварыя на Чарнобыльскай АЭС негатыўна паўплывала на ўсе сферы жыццядзейнасці, чым абумоўлены комплексны характар мерапрыемстваў па пераадоленні яе наступстваў.

— Уладзімір Аляксандравіч, наколькі дзяржаўны прыярытэт падмацаваны належнымі ўкладаннямі?

— У свой час вучоныя інстытута эканомікі Нацыянальнай акадэміі навук падлічылі, што сумарны ўрон, які быў нанесены Беларусі аварыяй на Чарнобыльскай АЭС (у разліку на 30-гадовы перыяд яе пераадолення), ацэньваецца ў 235 мільярдаў долараў — 32 бюджэты рэспублікі 1985 года. Адразу неабходна адзначыць: такая ацэнка не можа лічыцца канчатковай, паколькі няма досыць поўнай інфармацыі аб медыка-біялагічных, сацыяльных і экалагічных наступствах аварыі на ЧАЭС. У структуры ўрону за 1986—2015 гады найбольшую долю (81,6 працэнта — 191,7 млрд долараў) займаюць затраты, якія звязаны з падтрыманнем вытворчасці і ажыццяўленнем ахоўных мераў на забруджаных тэрыторыях. На долю прамых і ўскосных страт прыпадае каля 30 млрд долараў (12,6 працэнта),

упушчанае выгада ацэньваецца ў 13,7 млрд долараў (5,8 працэнта).

Уся работа па пераадоленні наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС ажыццяўляецца планамерна. На гэтыя патрэбы дзяржава выдаткоўвае значныя сродкі — за постчарнобыльскі перыяд было выдзелена каля 18 мільярдаў долараў.

"Перасяленне поўнасцю завершана"

— Што ўдалося зрабіць за постчарнобыльскі перыяд?

— За гэты час створана нарматыўная прававая база па ўсіх напрамках пераадолення наступстваў аварыі на ЧАЭС. Было завершана перасяленне жыхароў з найбольш забруджаных тэрыторый. У чыстых раёнах для гэтых людзей пабудавана больш чым 66 тысяч кватэр і дамоў у 239 пасёлках, дзе створана ўся належная сацыяльная інфраструктура, наладжаны якасны сэрвіс. Эфектыўна дзейнічае сістэма радыялагічнага маніторынгу і кантролю, праведзена пераспецыялізацыя шэрагу найбольш забруджаных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў Гомельскай і Магілёўскай абласцей, забяспечана належнае ўтрыманне адчужаных і адселеных тэрыторый. Штогод ажыццяўляецца масавае санаторна-курортнае лячэнне і аздараўленне дзяцей і падлеткаў, якія жывуць у забруджаных рэгіёнах. Па ініцыятыве кіраўніка дзяржавы ў Гомелі створана магутная база навуковых даследаванняў па чарнобыльскай праблематыцы. Зразумела, гэта далёка не поўны пералік мерапрыемстваў, якія былі выкананы. Наперадзе — значная работа па пераадоленні наступстваў аварыі на ЧАЭС. Дасюль на 20 працэнтах тэрыторыі Беларусі, якая забруджана радыенуклідамі, жывуць больш чым 1,3 мільёна чалавек. Забруджана звыш 1 млн гектараў сельскагаспадарчых палеткаў, што патрабуе пільнай увагі да атрымання нарматыўна чыстых прадуктаў харчавання.

— Якіх вынікаў удалося дасягнуць летась?

— Рэалізацыя чарговай, чацвёртай па ліку дзяржаўнай праграмы па пераадоленні наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС разлічана на 2006—2010 гады. На

адпаведныя мерапрыемствы за пяцігодку плануецца выдаткаваць больш чым 3 трыльёны рублёў з рэспубліканскага і каля 160 млрд рублёў — з мясцовых бюджэтаў. Увасабленне комплексу мераў дазволіць "праблемным" раёнам пераадолець стратнасць, устойліва развівацца.

Летась на рэалізацыю комплексу мерапрыемстваў у межах "чарнобыльскіх" праграм было выдаткавана 672,3 мільярда рублёў, з якіх значная частка (больш чым 388 млрд руб.) накіравана на сацыяльную абарону насельніцтва, што пацярпела ад аварыі на ЧАЭС. Працягваецца капітальнае будаўніцтва — здадзена ў эксплуатацыю 130 кватэр, да газавых сетак падключана 709 дамоў. У населеных пунктах, якія размешчаны на забруджанай радыенуклідамі тэрыторыі, узведзена 31,7 км водаправодных і 21,1 км газавых сетак, 6 артэзіянскіх свідравін і 2 станцыі абезжалезвання. У пацярпелых рэгіёнах пачалі працаваць 5 новых аб'ектаў аховы здароўя і 4 школы. Усё гэта ў значнай ступені дазваляе палепшыць умовы жыцця людзей. Шмат было зроблена ў межах прэзідэнцкай праграмы "Дзеці Чарнобыля": узведзена прыбудова да школы ў вёсцы Сялецкае Касцюковіцкага раёна, рэканструяваны спальны корпус дзіцячага рэабілітацыйна-аздараўленчага цэнтра "Лясная паляна" на Смаргоншчыне. А ў вёсцы Касцені Пастаўскага раёна абуладкаваны ДРАЦ "Ветразь". У некалькіх аздараўленчых цэнтрах праведзена замена інжынернага абсталявання.

Сёлета задачы не менш адказныя, паколькі, як мяркуецца, выдаткі па капітальных укладаннях складуць амаль 120 мільярдаў рублёў. А ўвогуле на рэалізацыю "чарнобыльскіх" праграм мяркуецца выдаткаваць больш чым 1 трыльён рублёў. Такім чынам, у Беларусі па-ранейшаму на пераадоленне наступстваў аварыі на ЧАЭС штодня ўкладваецца каля 1 млн долараў.

"Сярод найважнейшых прыярытэтаў"

— Уладзімір Аляксандравіч, такі ўзровень фінансавання будзе захоўвацца і надалей?

— Выкананне комплексных мерапрыемстваў у межах Дзяржаўнай праграмы па пераадоленні наступстваў

катастрофы на Чарнобыльскай АЭС заўсёды дакладна абгрунтавана і накіравана на вырашэнне канкрэтных надзвычайных праблем. Таму нельга рэзка змяняць адпаведныя аб'ёмы фінансавання, паколькі гэтая мера можа прывесці да непажаданых вынікаў. Разам з тым, існуюць кірункі, дзе дапушчальная аптымізацыя расходаў. Да іх можна аднесці капітальныя ўкладанні, удасканалванне сістэмы санаторна-курортнага лячэння і аздараўлення. Таксама магчыма і аптымізацыя сістэмы радыяцыйнага кантролю.

— Рэалізацыя цяперашняй дзяржпраграмы разлічана на 2006—2010 гады. Як будзе арганізавана работа надалей?

— Магу запэўніць: пераадоленне наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС застаецца сярод найважнейшых дзяржаўных прыярытэтаў. Выкананне комплексу адпаведных мерапрыемстваў будзе накіравана на рэабілітацыю і адраджэнне пацярпелых рэгіёнаў. Менавіта такі прынцыповы падыход агучыў у красавіку мінулага года кіраўнік дзяржавы падчас наведвання Хойніцкага раёна. Сёлета спецыялісты, навукоўцы, работнікі органаў дзяржаўнага кіравання прыступілі да распрацоўкі канцэпцыі новай Дзяржаўнай праграмы на 2011—2015 гады і на перыяд да 2020 года. Праводзіцца сур'ёзны аналіз эфектыўнасці праведзеных рэабілітацыйных мерапрыемстваў, вызначаюцца асноўныя задачы і перспектывыя напрамкі на перспектыву. Мы спадзяёмся, што ў канцэпцыі новай дзяржпраграмы будзе знойдзена аптымальнае спалучэнне постчарнобыльскага вопыту і інавацыйных падыходаў да рэабілітацыі пацярпелых тэрыторый, якія неабходна ўкараняць больш актыўна.

"Закон на 100 працэнтаў"

— Відавочна, што для гэтага патрэбны кваліфікаваныя кадры. Якая забяспечанасць спецыялістамі?

— Сітуацыя з кадрамі ў забруджаных рэгіёнах застаецца досыць напружанай. Цяпер у Кармянскім, Ельскім, Хойніцкім, Лельчыцкім і Чачэрскім раёнах сярод спецыялістаў сельскагаспадарчых

прадпрыемстваў толькі 13-18 працэнтаў маюць вышэйшую адукацыю. У асобных рэгіёнах да 90 працэнтаў выпускнікоў, якія прыбылі па размеркаванні, з'язджаюць адсюль пасля адпрацоўкі вызначанага тэрміну. Ва ўстановах здароўя, якія размешчаны на пацярпелых тэрыторыях, не хапае работнікаў сярэдняга медыцынскага персаналу, настаўнікаў. Каб пэўным чынам прывабіць кадры, робяцца пэўныя захавы. Так, летась у Гомельскай вобласці для маладых спецыялістаў было пабудавана 77 кватэр. Аднак для таго, каб замацаваць патрэбныя кадры, вырашэння жыллёвага пытання, напэўна, недастаткова. Інстытуту радыялогіі даручана дэталёва вывучыць прычыны адтоку кадраў з пацярпелых рэгіёнаў. Па выніках такога даследавання мясцовыя ўлады атрымаюць рэкамендацыі па магчымым выйсці з гэтай сітуацыі.

— Якім чынам зменена сістэма сацыяльнай абароны "чарнобыльцаў"?

— Закон "Аб сацыяльнай абароне грамадзян, якія пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, іншых радыяцыйных аварыяў" пачне дзейнічаць з 16 ліпеня 2009 года. Гэты дакумент мае пэўныя асаблівасці. У ім аб'яднаны ўсе нормы, што дзейнічаюць у нашай дзяржаве, па сацыяльнай абароне людзей, якія пацярпелі ад аварыі на ЧАЭС, іншых радыяцыйных аварыяў. Такім чынам, на заканадаўчым узроўні вызначаны цяперашні ўзровень сацыяльнай абароны адпаведнай катэгорыі насельніцтва. Упершыню замацаваны пэўныя льготы для грамадзян, якія пацярпелі ад іншых радыяцыйных аварыяў, выпрабаванняў ядзернай зброі, вучэнняў з яго прымяненнем. Больш дакладнай стала сістэма вызначэння прычыннай сувязі інваліднасці з аварыяй на ЧАЭС. Перакананы, што гэта на 100 працэнтаў дзейсны закон, паколькі кожная норма, якая ў ім прапісана, будзе рэалізоўвацца. Дарэчы, у адрозненне ад закона, які дзейнічае цяпер, у якім не працуюць не тое што асобныя пункты, але і цэлыя артыкулы.

"Вопыт — аснова ўзаемадзеяння"

— Як развіваецца супрацоўніцтва з найбольш пацярпелымі ад катастрофы на ЧАЭС дзяржавамі — Расіяй і Украінай?

— Як і ў Беларусі, у Расіі і ва Украіне рэалізуюцца нацыянальныя праграмы па пераадоленні наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. Разам з тым вельмі важны інтэграваны падыход да працэсу рэабілітацыі забруджаных тэрыторый. Цеснае супрацоўніцтва з Расіяй адбываецца з 1998 года, цяпер выконваецца трэцяя праграма сумеснай дзейнасці па пераадоленні наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. З 1997 года ўступіла ў дзеянне бестэрміновае пагадненне паміж урадамі Беларусі і Украіны аб сумесных дзеяннях па мінімізацыі вынікаў аварыі на ЧАЭС. Наша дзяржава заўсёды адкрытая да ўсебаковага супрацоўніцтва.

— Наколькі актыўнае міжнароднае ўзаемадзеянне?

— Вялікі вопыт Беларусі ў пераадоленні наступстваў Чарнобыльскай катастрофы з'яўляецца асновай для ўзаемадзеяння з замежнымі партнёрамі падчас рэалізацыі сумесных праектаў. Пацвярджаннем таму — сумесная ініцыятыва Беларусі, Украіны і Расіі аб умацаванні міжнароднага супрацоўніцтва і каардынацыі намаганняў па вывучэнні, змякчэнні і мінімізацыі наступстваў аварыі на ЧАЭС, якая была прынята на 62-й сесіі ААН. Даволі паспяхова ўвасабляюцца прапановы міжнароднай канферэнцыі, якая адбылася ў Мінску ў красавіку 2006 года. У Брагінскім, Слаўгарадскім і Столінскім раёнах былі рэалізаваны шэраг праектаў у межах праграмы CORE "Узаемадзеянне для рэабілітацыі". Развіваецца супрацоўніцтва са спецыялістамі навуковых цэнтраў і інстытутаў па радыяцыйнай абароне і ядзернай бяспецы Францыі і Нарвегіі. Міжнародныя партнёры разумеюць: Чарнобыль — бяда не толькі Беларусі, таму наступствы трэба перадольваць поруч.

Мікалай ЛІТВИНАЎ.

Источник: Звязда.-2009.-25 крас.-С.3-4.